

Presentació

La narrativa breu de Sebastià Juan Arbó: una panoràmica documental

Joan Antoni Forcadell
Universitat Autònoma de Barcelona/
GEXEL-CEDID¹

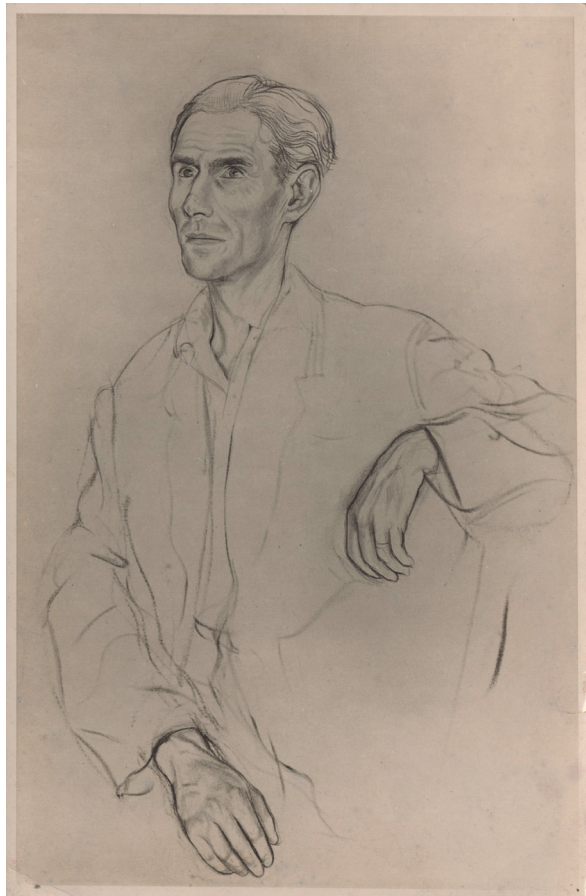
---

¹ Aquest catàleg ha estat elaborat amb el suport d'un ajut de Formació del Professorat Universitari concedit pel Ministeri d'Universitats [FPU20/01168].

Uns apunts inicials

Sempre m'havia semblat que no era jo un escriptor amb condicions per a la narració curta; tenia la impressió, en efecte, que el gènere no encaixava amb les meves facultats, i molt a desgrat meu, havia decidit renunciar al conte.

He dit molt a desgrat meu, perquè, en efecte, la manca d'aquella aptitud m'apesarava; sempre, i d'ençà dels meus començos, m'havia il·lusionat escriure alguna d'aquestes narracions; de comptar amb alguna entre les meves obres. [...] admirador de Wilde en els seus *Contes*; més admirador encara de Poe, en els d'aquest autor; admirador de Txèkhov i de Boccaccio dintre de la seva manera, sense comptar alguns altres, no tan famosos, creia que a vegades s'enclou molt millor una lliçó, una idea, en una narració breu que en una novel·la; en el conte resulta més fàcil conservar l'atmosfera, [...] per considerar, en una paraula, que com a obra d'art, pot donar-se-li una major perfecció. («Pròleg explicatiu», *Narracions del Delta*, 1965, p.7)

Francesc Domingo. Retrat de Sebastià Juan Arbó. Original. [ACMO / Fons Sebastià Juan Arbó]

Sebastià Juan Arbó (la Ràpita, 1902 - Barcelona, 1984) fou una de les plomes més genuïnes i representatives de la literatura catalana i espanyola del segle xx. Consagrat a la novel·la en ambdues llengües, s'assajà exitosament també en l'articulisme i la biografia, amb alguna incursió puntual en el teatre i la poesia. Les seves *Terres de l'Ebre* (1932) assenyalaren una fita fundacional en la literatura ebrenc i traçaren en el mapa literari els límits d'un món pràcticament desconegut mitjançant una veu original i poderosa. Obres com *Camins de nit* (1935), *Tino Costa* (1947), *L'espera* (1967) o *La masia* (1975) n'amplien els horitzons i funcionen com a variacions d'un tema principal: el conflicte existencial de l'individu emmarcat en el paratge esplendorós i agrest del Delta de l'Ebre de finals del segle XIX i principis del XX. La consolidació definitiva de l'escriptor arribaria, però, arran de la concessió del Premi Nadal per *Sobre las piedras grises* (1949), novel·la que significà també un viratge cap a la temàtica d'ambientació urbana.

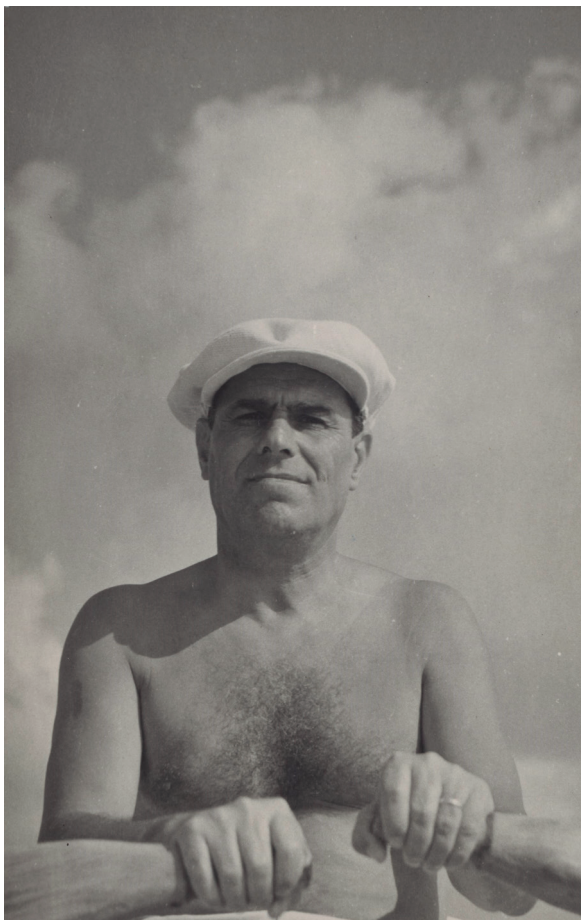
Quan es parla de la trajectòria literària de Sebastià Juan Arbó, sovint ha quedat en un segon terme una de les seves facetes més interessants, la narrativa breu, que funciona alhora com la síntesi de la resta. Com expressen les paraules del citat «Pròleg explicatiu» a *Narracions del Delta* (1965), les inseguretats de l'escriptor, poc avesat al conte, l'havien

distanciat d'un gènere en què, tanmateix, trobem algunes de les mostres més reeixides de la seva producció. Aquestes mateixes narracions, com reconeixia l'autor, funcionen com un mostrari dels trets essencials i més representatius de la seva producció, així com de les problemàtiques humanes, en el rerefons social, polític i econòmic de l'època, que s'abatien sobre els habitants de les seves terres de naixença.

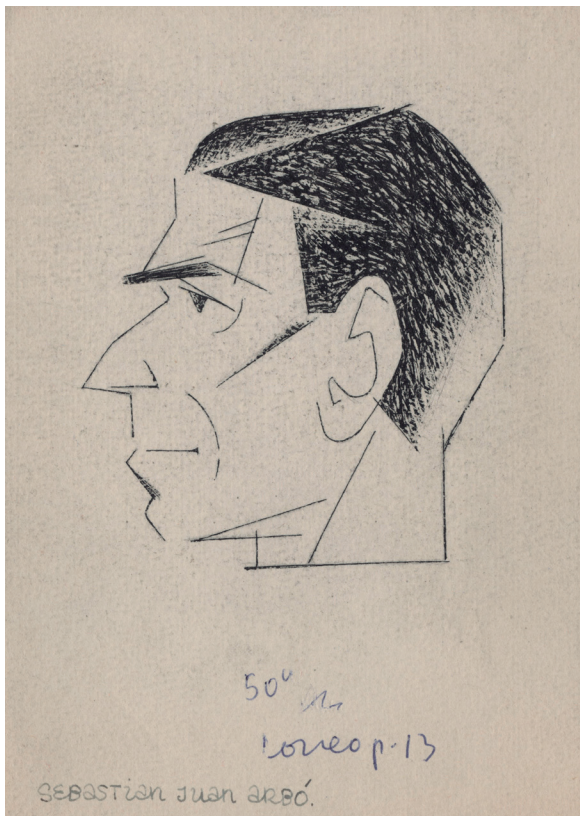
Però no són les úniques narracions que va donar a la impremta, ans al contrari. Tot un seguit de contes situats en la ciutat i al voltant de diferents temes va anar apareixent amb la seva signatura en premsa i en volums col·lectius de diversa índole, principalment en espanyol. Molts altres han romàs inèdits, o en forma de projectes inconclusos, i són recuperables únicament a través de la investigació arxivística i filològica.

L'exposició itinerant *Els contes de Sebastià Juan Arbó: dels manuscrits a l'edició impresa* es va inaugurar el 3 de març de 2023 amb la voluntat de presentar un apropament al públic general a aquest aspecte de l'obra literària de l'escriptor a través dels originals autògrafs dels seus contes conservats a l'Arxiu Comarcal del Montsià. Plantejava un recorregut pels estadis de gènesi, passant per la producció i revisió, i desembocant en la publicació d'obres de narrativa breu. Per primera vegada eren visibles els materials del seu obrador d'escriptura: els documents de planificació de contes publicats, inèdits i

projectes; els manuscrits i mecanoscrits amb correccions; els testimonis d'aquests en edicions impreses; fotografies, retrats i il·lustracions originals relacionats, i fins i tot, un dels seus escriptors. La documentació original conservada en aquest arxiu pertany a l'anomenat Fons Sebastià Juan Arbó, repartit entre Amposta i la Ràpita per voluntat dels seus successors. Aquest llegat, d'un immens valor cultural i històric, es compon en aquesta institució del gruix dels originals que documenten el procés de creació de la seva obra literària i assagística, així com d'un extens epistolari, un catàleg de llibres dedicats per part de les principals personalitats del panorama literari i cultural de la seva època, i la seva biblioteca personal. Les recents actuacions d'inventari i classificació total del fons permeten a la ciutadania i especialistes interessats accedir-hi amb finalitats de consulta i investigació, i en posen a l'abast de l'usuari l'inventari a través de la plataforma Arxius en línia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Sebastià Juan Arbó remant. [ACMO / Fons Sebastià Juan Arbó]

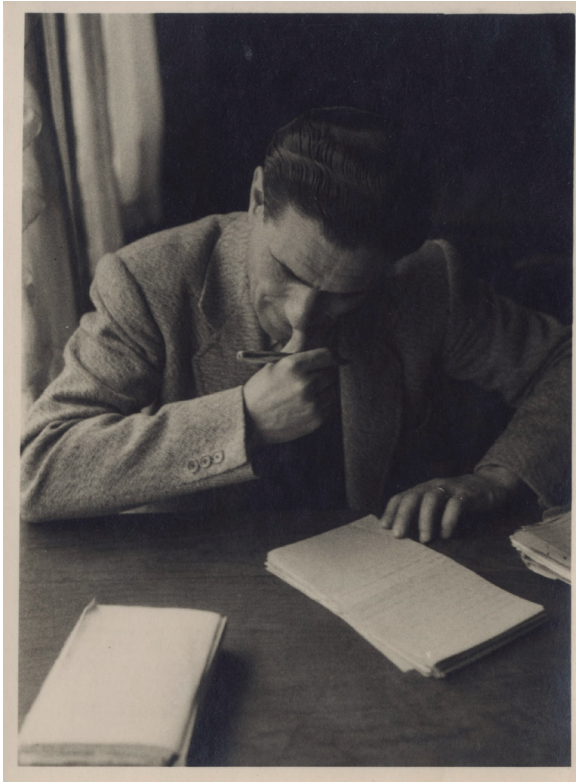
Autor desconegut. Retrat de Sebastià Juan Arbó de perfil. Original. [ACMO / Fons Sebastià Juan Arbó]

El present catàleg és el resultat de la tasca de recerca, buidatge, inventari i classificació documental que es dugué a terme per a la preparació de l'exposició. No es limita a oferir una relació dels documents mostrats originalment, sinó de tots els testimonis que es conserven relacionats amb la producció de narrativa breu de Sebastià Juan Arbó, i que en conjunt excedien els límits d'espai de la primera sala. Amb l'objectiu alhora de constituir una guia per a potencials investigacions, s'ha aplicat un criteri d'exhaustivitat, de manera que es llisten tots els contractes, testimonis editorials, autògrafs de textos publicats, inèdits i projectes de narrativa breu que es coneixen escrits per l'autor, amb una mostra digitalitzada d'aquesta documentació, quan aquesta es conserva a l'Arxiu Comarcal del Montsià, o bé amb l'identificador documental, quan pertany a altres institucions.

Reescriure per escriure

Sebastià Juan Arbó va dur el procés de depuració estilística i formal de la seva obra fins a extrems poc usuals. Un cop d'ull als materials que conservem del seu obrador d'escriptura fa evidents les múltiples operacions de revisió que efectuava sobre un mateix text. Des de la seva gènesi, una obra, sota l'atenta mirada de l'escriptor, podia experimentar canvis radicals tant en l'àmbit lingüístic com argumental i estructural. En poc s'assemblen, per exemple, les primigènies *Notes d'un estudiant que va morir boig* de l'any 1933, amb les darreres *Hores en blanc* de 1983: essent la mateixa obra, va canviar no només de títol, sinó que va experimentar a més una transformació plena en forma i contingut. I és que no només es van publicar 9 edicions diferents en vida de l'autor amb diferències significatives entre elles, sinó que conservem més de 50 originals que en palesen una permanent transformació.

No és estrany observar en un mateix autògraf correccions omnipresents de la mà del mateix escriptor. Hi realitzava constantment supressions i addicions de text, en alguns casos de fragments extensos, així com substitucions, alhora que redactava petites postilles o notes d'ús intern en què reflexionava sobre el mateix procés creatiu. Cada text tenia les seves necessitats i vicissituds: podien canviar els formats de revisió, els suports, els instruments i la tipologia d'operacions que s'efectuaven, però sempre romangué intacta la voluntat de perfeccionament del producte literari.

Sebastià Juan Arbó revisant unes quartilles manuscrites a la cafeteria El oro del Rhin. Fotografia de Ramón Dimas. [ACMO / Fons Sebastià Juan Arbó]

La narrativa breu de Sebastià Juan Arbó no n'havia de ser una excepció. Com succeeix amb els originals de grans obres com *L'inútil combat* (1931) o *Camins de nit* (1935), també amb els contes trobem primeres anotacions i esbossos en què s'establien guions, esquemes, apunts de personatges, situacions i temptatives molt breus d'escriptura. Tots aquests papers s'anaven transformant progressivament i confluint en testimonis de major envergadura, habitualment, amb forma d'esborranys farcits de revisions. El text encara era, però, inestable, i podien aparèixer, desaparèixer o alterar-se personatges, trames, fets i descripcions puntuals; podia canviar la cronologia i l'ordre de les accions, la perspectiva amb què eren narrades o les paraules escollides per fer-ho, tot això amb implicacions significatives en el resultat final.

En aquest punt, l'escriptor podia decidir passar a net aquests materials en forma d'un manuscrit més estable que continuaria corregint a sobre, o bé es podia seguir sentint insatisfet i produir successius manuscrits fins que decidís finalment copiar el text a màquina. Era sovint un mecanògraf professional qui l'ajudava en aquesta tasca, no exempta de dificultats. El traç arbonià va posar en més d'un compromís els escassos transcriptors que n'enteni la lletra amb certa solvència. Amb freqüència llegim mecanoscrits de l'autor que contenen errors de còpia, i fins i tot espais en blanc que evidencien els desistiments del copista. En la majoria d'ocasions són fruit de la dificultosa interpretació d'un mot o la complexa identificació d'una modificació dintre de l'embull visual de l'original. Aquest és el sentit de la queixa de l'editor i novel·lista Joan Sales en una carta enviada a Sebastià Juan Arbó, en què exposa les dificultats que li comportà la correcció de l'original de *L'espera* (1967):

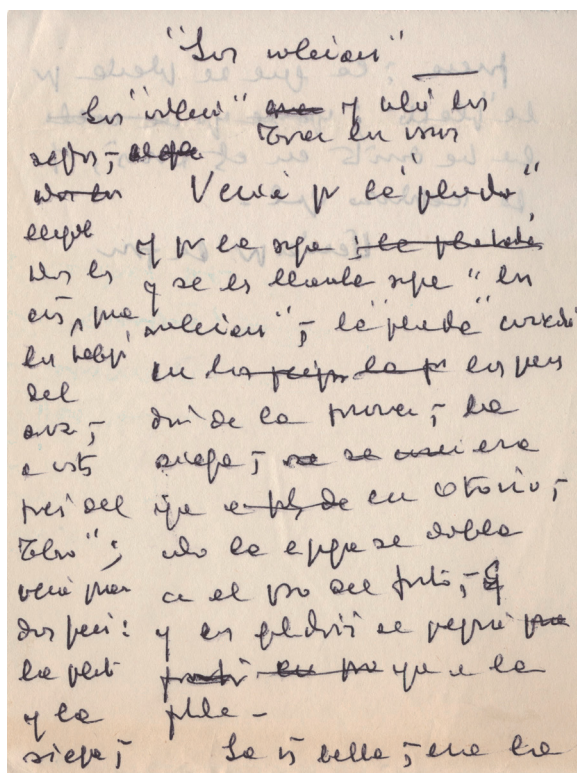
Amb la corregida que vaig haver de fer se'm van passar molts i molts dies [...]. A més d'un galimaties amb els noms dels personatges i un altre en l'ordenació de les pàgines (pàgines saltades, bocins per aquí, bocins per allà, afegits, supressions, un autèntic trenca-closques) em vaig trobar amb el problema de les repeticions i les contradiccions. [...] De vegades tu mateix havies tatxat la repetició que volies suprimir, altres vegades te n'havies descuidat. Seguint les teves pròpies anotacions marginals (i altres anotacions teves que hi ha al dors de les pàgines) em sembla que, posant-hi els cinc sentits, he aconseguit «pescar» totes les repeticions i suprimir-les. [...] Alguna incoherència material també la vaig poder salvar. Hi havia per exemple passatges que havies començat a tatxar i no havies tatxat el final, que aleshores quedava penjat; hi havia afegits que la crida no estava evidentment

en el seu lloc etc. etc. Més d'una vegada et vaig maleir els ossos, tot i admirant l'altura extraordinària de la novel·la. Ja ni et parlo de la dificultat de desxifrar la teva lletra, ni d'altres per l'estil. (Carta de 18-09-1967 / Fons Sebastià Juan Arbó - Arxiu Municipal de la Ràpita)

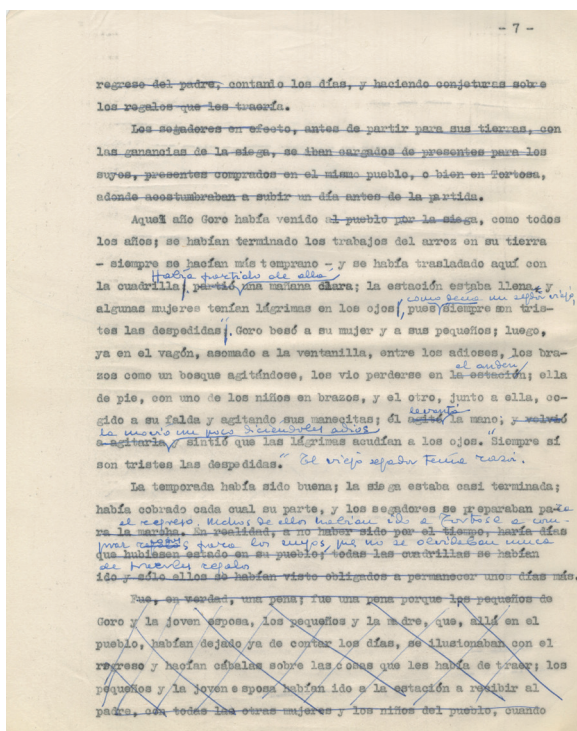
Posteriorment, l'autor podia lliurar el mecanoscrit definitiu a l'editorial, o bé podia seguir produint altres versions que n'esmenessin alguns aspectes. Un cop en mans dels editors, aquests podien al seu torn fer observacions o propostes d'esmenes i lliurar-li galerades o proves d'impremta perquè les revisés. Sota el règim franquista, calia lliurar, a més a més, un exemplar embastat de cada publicació perquè passés el tamís de la censura, fet que podia comportar, per la seva part, mutilacions substancials.

Els processos d'escriptura en Sebastià Juan Arbó no foren unívocs, ni homogenis, ni seguiren sempre els mateixos itineraris compostius. Cada text, amb les seves peculiaritats i necessitats, va córrer una sort distinta en funció de múltiples factors. Així, tot i que es feren efectives per primer cop, per exemple, unes *Narracions del Delta* en forma de llibre l'any 1965, la majoria de les seves narracions breus van romandre inèdites o disperses en publicacions periòdiques i antologies d'índole diversa.

La publicació impresa d'un conte no esgotà tampoc en cap cas les possibilitats de recomençar el procés creatiu per refer-lo, autotraduir-lo per augmentar-ne les possibilitats de difusió o retroautotraduir-lo. Algunes narracions breus, per exemple, s'escriguren de manera paral·lela a novel·les encara inèdites amb què compartien text, com succeí amb «Mentre es passa el riu», que es recuperà a *L'espera* (1967). D'altres, per exemple, s'extragueren de llibres ja publicats, com «Mi primo Quico», que prové del primer volum de les

«Los segadores» [«Segadores y golondrinas»], notes i esborranys, original autògraf. 5 ff. Manuscrit. [ACMO / Fons Sebastià Juan Arbó 380-14-1030]

«Segadores y golondrinas», original autògraf. 15 ff. Mecanoscrit. [ACMO / Fons Sebastià Juan Arbó 380-14-2981]

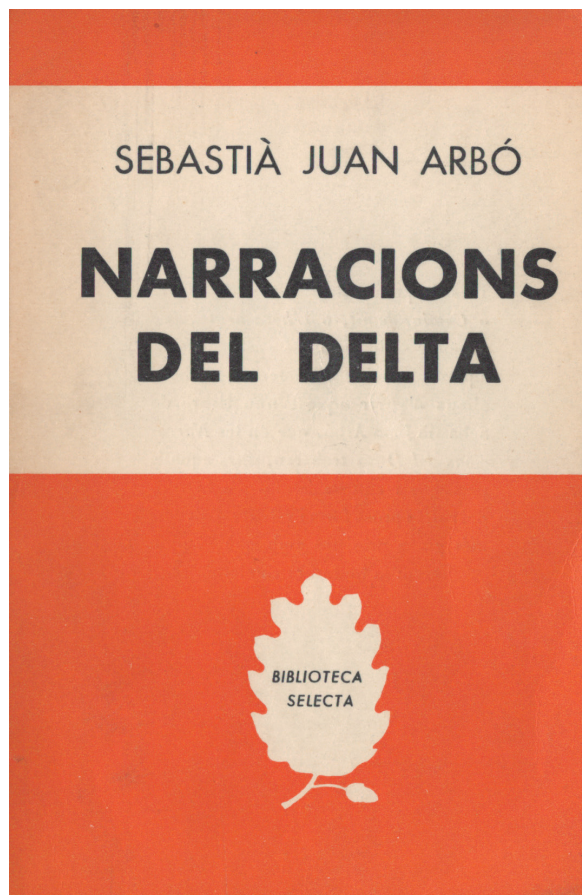
memòries de l'autor, *Los hombres de la tierra y el mar* (1961). Un cop publicades les *Narracions del Delta* (1965), Sebastià Juan Arbó en reaprofità la part coincident en format de conte per refer-la i publicar-la a la nova edició de les memòries (1971). D'aquesta manera, la narració breu es reintegrava a l'obra de procedència amb el text modificat.

La història editorial de narracions breus com «Segadores y golondrinas» és també representativa d'aquesta manera d'obrar. Tot i que és un conte que s'enllestí com a mínim a finals de la dècada de 1960 com a part d'un projecte anomenat *Nuevos relatos del Delta*, el seu motiu central ja estava present en textos anteriors de l'autor. És el cas de *Terres de l'Ebre* (1932) o de determinats textos publicats en premsa, en què ja s'apuntava el paral·lelisme entre l'arribada i la marxa dels segadors valencians i les orenetes coincidint amb la plantada i la sega de l'arròs. Aquí, però, abandona la funció contextual que en aquells podia complir i pren la forma de la tragèdia del Goro, modelada al llarg de múltiples originals fins a la seva versió «definitiva» en conjunts de notes, esborranys, manuscrits i mecanoscrits. Tot i romandre inèdita en vida de l'autor, recentment s'ha rescatat a *Totes les narracions del Delta* (2022).

La narrativa breu d'ambientació rural

El gruix de la narrativa breu de Sebastià Juan Arbó cristal·litzà en contes d'ambientació rural, entre els quals destaquen les *Narracions del Delta*, l'únic recull que publicà. Era un llibre original quan aparegué en català amb l'Editorial Selecta l'any 1965, però estava bastit alhora de retalls d'obres que no trigarien a enllestir-se —*Entre la tierra y el mar* (1966) i *L'espera* (1967)— i de fragments extrets de reedicions —*Terres de l'Ebre* (1932), *Camins de nit* (1935) i *Los hombres de la tierra y el mar* (1961)—. Fou l'obra, així mateix, que afermà la seva represa del català com a llengua literària.

El projecte experimentà canvis substancials tant en l'àmbit estructural com en el textual, per tal com l'escriptor va donar-li diferents formes al llarg del temps. En un primer moment, ho va fer amb l'ampliació de la nòmina de ficcions amb tres narracions, també provinents d'obres ja publicades. Aquestes es van incorporar en una «Tercera parte» a partir de l'aparició de la versió en espanyol a l'Editorial Mateu (1965), i es mantingueren en les successives reedicions en la mateixa llengua —Plaza & Janés (1969, 1970 i 1976) i Círculo de Amigos de la Historia (1976)—.

Coberta de *Narracions del Delta*. Barcelona: Selecta, 1965.

Autor desconegut. Il·lustració original inèdita a tinta negra per a un projecte d'edició de *Camins de nit* en espanyol, amb personatges, motius i escenes que es reproduïxen a «La baralla» i «La Pigada». [ACMO / Fons Sebastià Juan Arbó 380-14-56]

«El vell *merendero*» (1966, núm. 17) i «El senyor Vargués» (1967, núm. 57), així com «La inútil fugida» (1968, núm. 80), un avançament editorial de *L'espera* (1967). Li serví també per figurar en antologies de contes a escala nacional i internacional, i se n'arribaren a traduir contes al rus i a l'italià.

Cal remuntar-se, però, als dies d'adolescència de l'escriptor per copsar la insistència amb què s'aproximà al gènere, si no sempre amb la voluntat de narrar una història seguint els motlles del conte tradicional, sí almenys d'immortalitzar un instant, de dibuixar una sensació, un sentiment o un retall de vida. Així, amb escassos 17 anys ja publicà a *El Eco de la Comarca* «Crepuscle», una mena d'evocació poètica en què s'apunten tècniques descriptives i motius que no farien eclòsio plenament fins a la publicació de les seves primeres novel·les. Hi llegim:

Aquesta primera obra funciona com un aplec de narracions autònomes i d'un sentit complet, independents dels títols de procedència, així com d'estampes que componen un genuí retaule en què apareix representada la vida de la gent del Delta que encara presencià l'autor. Tot sovint, són el relat d'una tragèdia humana ancorada a un paisatge esplendorós, i de vegades —les menys—, la seva faceta més amable. S'hi reconeix la veu del primer Juan Arbó, d'una prosa descarnada i palpitant, d'aquell jove escriptor que s'endinsava en el conflicte existencial dels seus personatges «amb un crit ofegat a la gola», amb «l'ànima feta un crit»; formant un conjunt harmònic, hi ha també la mirada del Juan Arbó de maduresa, més atent a la nota pintoresca, abraçant una visió de conjunt de la societat de l'època en què té cabuda també l'humor.

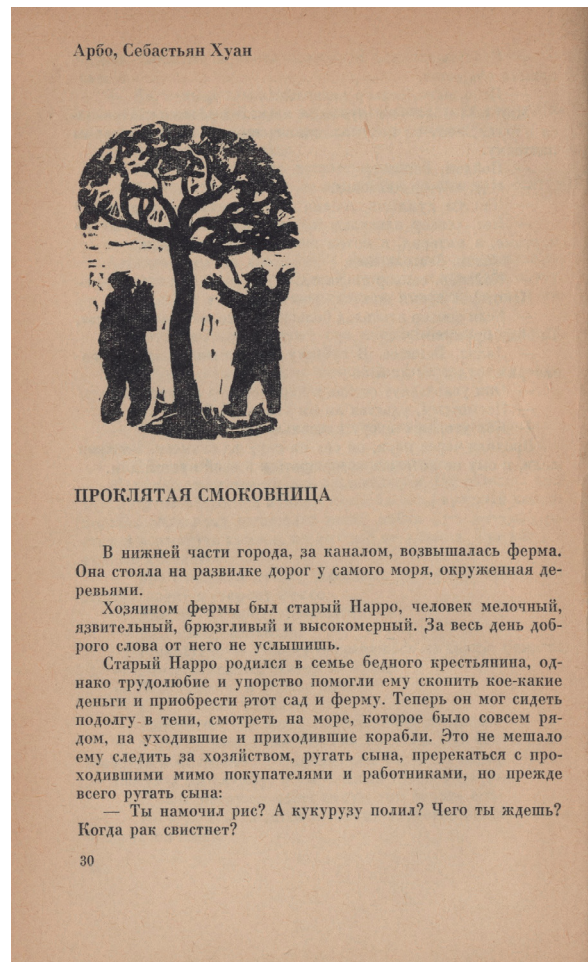
La bona acollida del format en espanyol dugué Sebastià Juan Arbó a un conreu més intens del gènere de la narració curta, que havia cultivat de forma intermitent, i el qual s'havia sentit temptat més d'un cop d'abandonar. El nou impuls prengué forma en premsa en el marc de la capçalera de *Tele-Estel*, en què aparegueren per petició d'Andreu-Avel·lí Artís, el gran cronista de la ciutat de Barcelona, dos contes originals:

Cau la vesprada... Sota la clara puresa del cel, cau el sol com ferit per una ma invisible... Ja toca amb sa esfera lluminosa les elevades puntes del Port i com desesperad, roda furios i ompli amb porpra el paisatge exuberant que s'extén en torn d'Amposta. [...] En esta hora silenciosa, plena de misteri, plena de poesia, Amposta reposa, contenint los llatits del seu cor, com rebent la benedicció de llum que li envien les últims irradiacions del vespre.

Per el malecò, pasen silenciosos els pagesos, inclinats portant a llur coll, la càrrega de les eines, creuant els arbres que s'aixequen en ambes parts del canal. [...] En llur rostre torrad per el sol, es distingeix una somrrisa de satisfacció. Es que l'arroç va bé, el temps es bó i prompte vorá cobrades tot este muntó de penalitats i fadiges, i a pesar del transíd que's trova per la dura tasca del jorn, somriu davant la dolça perspectiva... [...] (*El Eco de la Comarca*, 1920, núm. 301, p.2)

La connexió amb *Terres de l'Ebre* (1932) és íntima, i no fora estrany que hi tingui vinculació genètica: la seva obra magna va sorgir inicialment com un conte de joventut pensat per presentar-lo al concurs de narrativa breu convocat per la Col·lecció Popular Les Ales Esteses, però es va acabar allargant fins a esdevenir una novel·la. Exemples similars els trobem amb narracions breus com «Noche de Reyes» (*El Eco de la Comarca*, 1922, núm. 366, p.2) i «Nits de Nadal» (*Mirador*, 1932, núm. 203, p.10), ambdues sobre els contrastos que es produeixen durant les celebracions nadalenques entre l'ambient de joia general, especialment des de la perspectiva infantil, i la injustícia i la duresa del món real. També a «Febre» (*Mirador*, 1932, núm. 157, p.6), estretament emparentada amb *La nit de Sant Joan* (1961), o a «L'estel amb cua» (*El Pont*, 1959, núm. 13, pp.5-8), que reprèn un motiu que ja havia funcionat com un mal auguri a *Camins de nit* (1935): l'empremta que deixà en el poble el pas del cometa Halley l'any 1910, recreat en aquest cas en primera persona. Aquesta narració es reaprofità més tard autotraduïda a l'espanyol com a part de *Los hombres de la tierra y el mar* (1961).

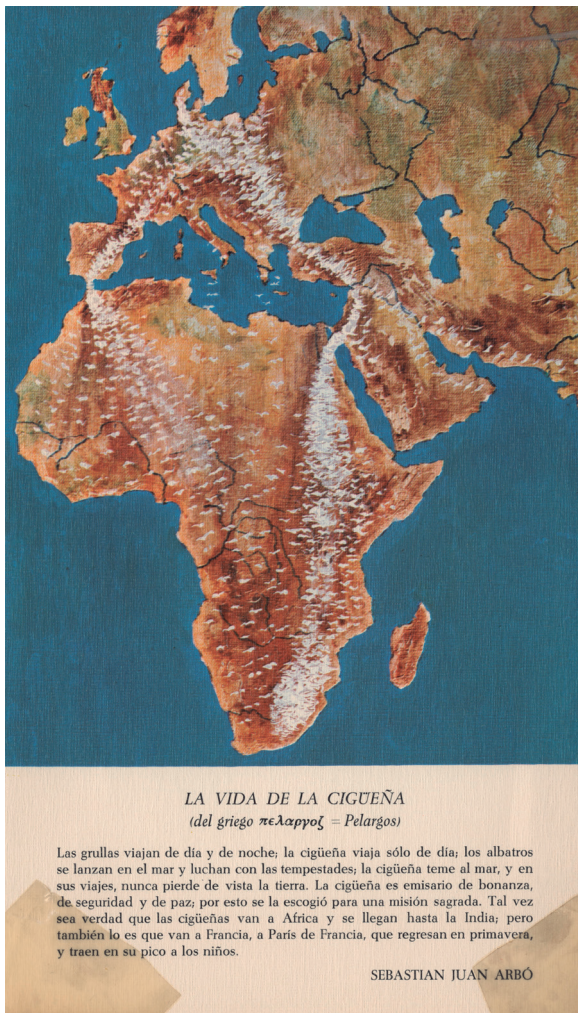
Entre les aproximacions ocasionals prèvies al gènere per part de l'escriptor, d'una tècnica encara en desenvolupament, cal fer esment en català encara del cas de *La nit de Sant Joan* (1961). Tot i no ser pròpiament un conte, forma un trident com a narració breu

Primera pàgina de la traducció al rus de «Проклятая смоковница» [«La figuera maleïda i el conte del Boni»]. Dins Современная испанская новелла, selecció, pròleg i notes biogràfiques de В. Ясного. Text de *Narracions del Delta*. Traduït de l'espanyol per С. Вафа. Moscou: Progress, 1971, pp.30-40.

amb obres de major envergadura com *L'inútil combat* (1931) i *Notes d'un estudiant que va morir boig* (1933). A grans trets, comparteix amb aquestes un narrador en primera persona que destil·la aspectes de la seva vida i la seva personalitat mitjançant el monòleg interior, en un viatge que parteix de l'autoexploració existencial angoixada i desemboca en la dissolució del subjecte.

En tots els casos, la narrativa breu es presta a transvasaments constants de llengua literària per part de Sebastià Juan Arbó. Un conte es pot trobar o bé alternant indistintament el català i l'espanyol en un mateix esborrany; o bé escrit en una llengua i autotraduït directament a l'altra; o bé extret d'una novel·la en una llengua, per adaptar-lo com un conte en l'altra, i reaprofitant aquest últim per una ulterior versió en la primera llengua, i viceversa.

«La vida de la cigüeña». Dins *La vida de la cigüeña*. Nestlé, Publicidad Nestlé, Pelargon, leche en polvo para lactantes, 1968. 12 ff. Làmines il·lustrades.

La narrativa breu d'ambientació urbana

Força més inadvertida passà la narrativa breu escrita originalment en espanyol per Sebastià Juan Arbó, que transcorre gairebé sense excepció a la ciutat. Aquest fenomen és extensible també a la novel·la, en què els temes urbans s'associen amb un canvi de llengua, com proven *Sobre las piedras grises* (1949), *María Molinari* (1954) i *Nocturno de Alarmas* (1957).

La majoria de títols aparegueren en premsa o en volums col·lectius, i de manera esporàdica. La revista *Destino* n'acollí dos en la immediata postguerra, tot i que de to molt diferent: «Tom» (1939, núm. 115, p.10) i «Cosas del diablo», aquest en dues entregues (1949, núm. 149, p.6 i núm. 150, p.6). El primer, que prengué anys més tard el títol d'«El gos perdut» en una autotraducció inèdita, és el relat en primera persona d'un petit drama contemplat en la quotidianitat luctuosa de la Guerra Civil a Barcelona. El narrador, com en contes similars explicats des de la testimonialitat, és tothora un observador impotent davant dels fets que succeeixen al seu voltant: en aquest cas, l'abandonament d'un gos per part del seu propietari en el fort del conflicte bèl·lic, impel·lit per la impossibilitat de mantenir-lo:

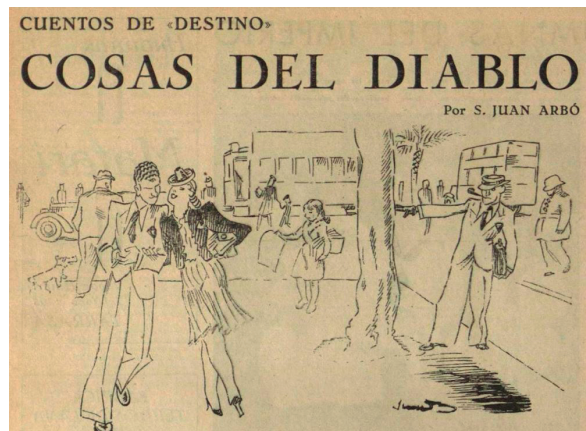
Adiviné el drama de aquell home, que no sabia com desprendre-se de su perro al que quería y al que no podía mantener, y por el que tal vez habrían pasado ya hambre él y sus hijos. El tiempo transcurrido de la guerra [...] y su aspecto cadavérico y grave decían claramente lo que le había costado tomar aquella decisión, y el cariño que debía profesar al animal. Le seguí con el alma oprimida. El perro volvía como antes, con esta inconsciencia de las cosas que les hace más dignos de nuestra compasión, ya que nunca prevén el mal. [...] Alejábase al borde del paseo y regresaba rápido, y venía a él con alegría, como si le divertiese aquel juego de perder a su dueño, por la alegría de volverlo a encontrar. [...]

[...] Y le perdí. La noche descendía sobre Barcelona; una noche clara y serena; una noche en que la belleza florecía inútil en el cielo. Inútil —digo— porque una gran tragedia se abatía sobre la ciudad como la sombra de unas alas inmensas, y la anegaba toda en una tiniebla de pesadilla; inútil porque había muchas madres que lloraban a sus hijos muertos o ausentes; muchos hombres que se consumían en las cárceles horribas, había mucho duelo y muchas lágrimas, y había además un pobre perro —Tom—; un insignificante perro que buscaba a su dueño. (*Destino*, 1939, núm. 115, p.10)

Aquí hi ha el Sebastià Juan Arbó de la ruptura de la innocència, l'escriptor que mira la infància, a les dones, als ancians, als treballadors del camp, als discapacitats, i en aquest cas, als animals indefensos, «amb un crit ofegat a la gola». És l'escriptor que narra des de la impotència situacions extremes viscudes per aquests personatges, que són víctimes d'unes circumstàncies que no han triat, i que experimenten els desenllaços pitjors.

En una línia similar, «El senyor Vargués» (*Tele/Estel*, 1967, núm. 57, pp.12-14), amb el subtítol «Narracions d'un passejant», tot i que en català, relata la història pel mateix temps de la decadència de Monsieur Vargués, un distingit llibreter francès establert a la Ciutat Comtal que, amb els pas dels anys, cau progressivament en la pobresa absoluta. És ben diferent de «Cosas del diablo», un conte de caràcter desenfadat, desmarcat de la tònica habitual en la narrativa arboniana, sobre els amors entre Ladio Huertas, un escriptor bohemi novell, i Fifina, una jove d'origens humils.

Entre els contes que l'escriptor publicà en volums col·lectius, destaca el relat «Le guiaba Dios», sobre la primera arribada de Cristòfor Colom a Amèrica, seleccionat entre els finalistes del concurs de relats «Caja de Ahorros» Hucha de Oro. Es publicà a *Una nueva luz y 29 cuentos más* (1966) juntament amb noms com el de Francisco Umbral, Juan Antonio de Zunzunegui o Susana March. Cal mencionar també la brevíssima «La vida de la cigüeña» (1968), en què només es dibuixen algunes impressions i reflexions sobre aquesta au. Fou publicada com un encàrrec per a una sèrie de làmines publicitàries il·lustrades de la companyia Nestlé, amb textos, entre altres, de Miguel Delibes, Ricardo Fernández de la Reguera o Ignasi Agustí.

Encapçalament de «Cosas del diablo (I)», *Destino*, núm. 149, 25-05-1940, p.6.

EL INGENIERO
=====

Hacia ya algún tiempo que habían dado principio los trabajos; ~~la obra era importantísima~~ se trataba de abrir un túnel, tal vez de dos, ~~tal vez de~~ tres kilómetros, de horadar ~~tal~~ la montaña ^y unir a Francia con España, ^{de} evitar de este modo el inmenso rodeo por las laderas de las sierras, pasar el puerto, coronado siempre de nieves, y que en invierno permanecía cerrado la mayor parte del tiempo.

~~Por una obra importantísima, de utilidad de pedregos y al-
fades, pero el hombre había empezado la gran aventura del siglo, la
aventura de la máquina y del progreso científico. El hombre lo memo-
ría todo; descendía a las profundidades submarinas; se hundía en
entrañas de la tierra, y por el lado opuesto, subía a los espacios
astrales; no había nada que le detuviese; ~~no había nada que lo
detuviese; que lo detuviese, más et, la obra fue terminada
a tiempo.~~~~

Habíamos empezado a horadar por el flanco de aquí, mientras otros compañeros, separados por kilómetros y kilómetros, y sobre

«El ingeniero», original autògraf. 19 ff. Mecanoscrit. [ACMO / Fons Sebastià Juan Arbó 380-14-269]

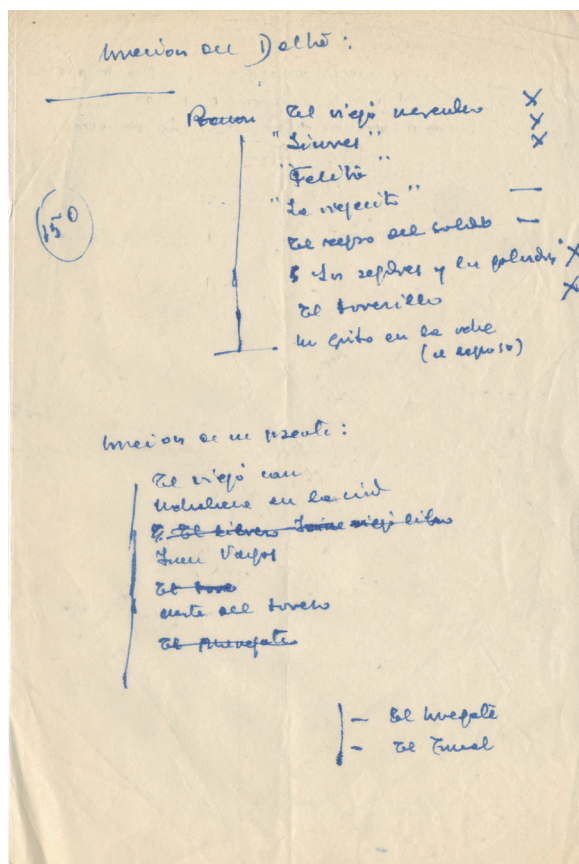
Dues narracions van romandre inèdites entre les que integren aquest conjunt. Una d'aquestes, «Nochebuena en la ciudad», es preserva en versions manuscrites i mecanoscrites en català i en espanyol sota l'epígraf de «Relatos de un paseante». Sebastià Juan Arbó, a través de la modalitat de l'autoficció, refereix una breu, però colpidora escena presenciada una nit de Nadal durant una passejada per la Barcelona de principis dels anys de 1930: una mare i una filla en situació de precarietat extrema mantenen un diàleg sobre la millor manera de vendre uns draps per poder comprar quelcom de sopar. De l'altre relat, «El ingeniero», només se'n conserva un testimoni en forma de mecanoscrit amb profuses correccions. En aquest, la qüestió social s'aborda des de la perspectiva d'un operari que narra en primera persona la problemàtica laboral que es desencadena durant els treballs de perforació d'un túnel. Els obrers, sotmesos a esforços extenuants, recelen de l'enginyer del projecte per la seva posició jeràrquica en la companyia, i aquest s'ha de fer valdre, mitjançant els seus actes i els seus coneixements, per demostrar que és possible comunió entre ambdós.

Un mar de projectes

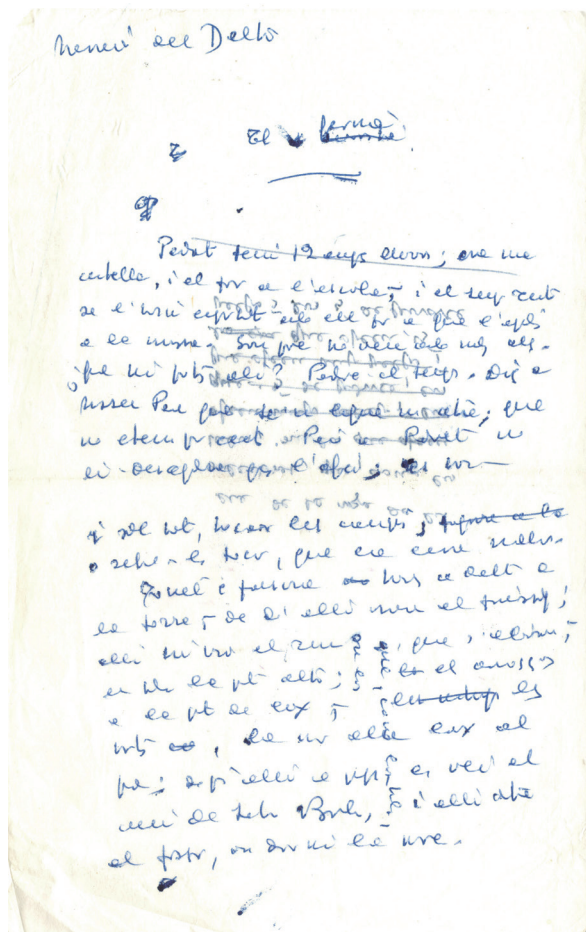
El Fons Sebastià Juan Arbó a l'Arxiu Comarcal del Montsià preserva una gran varietat de projectes de creació que abracen tots els gèneres que cultivà l'escriptor: reculls sencers d'articles i assajos no publicats; biografies breus; novel·les inconcluses, com *El ángel se durmió*, *Els matuteros* o *Andrés Albará*, la projectada continuació de *María Molinari*; apunts diversos per a novel·les sense títol que mai es van dur a terme; poemes; literatura dramàtica; guions televisius per a pel·lícules i telesèries; edicions de clàssics de la literatura amb introduccions divulgatives... En alguns casos, els indicis d'aquests només es recuperen de breus referències en entrevistes, de contactes epistolars puntuals en què es mencionen compromisos de publicació mai executats, de contractes incomplets, d'índexs, de llistats de tasques quotidianes a fer...

La narrativa breu, per les seves característiques genèriques, es prestà a múltiples de les temptatives frustrades de creació de Sebastià Juan Arbó. En molts casos, els testimonis que se'n preserven amb prou feines mostren un breu diàleg manuscrit, o la presentació d'uns personatges, o la descripció d'un ambient, o el desenvolupament de l'acció interromput en unes poques quartilles. En el pitjor d'aquests, els vestigis els conformen poc més d'un títol acompanyat de l'aclariment que es tracta d'un conte. En altres, alguns fragments assenyalats com a relats no es vinculen amb un títol. En l'extrem, per a alguns testimonis no es pot ni tan sols assegurar que les escasses notes preservades siguin atribuïbles a un projecte de narració breu, o bé que pertanyin a una obra que sí es va fer efectiva.

S'identifiquen, amb tot, dos grans projectes de reculls de narracions que no es van arribar a publicar, pensats probablement per a integrar un mateix volum: *Nuevos relatos del Delta* i les anomenades *Narraciones de un paseante* o *Relatos de la ciudad*, que Juan Arbó qualifica de «cuentos (o memorias)». Amb el títol de *Nuevos relatos del Delta*, es conserva un contracte amb Plaza & Janés Editores amb data de 30 de novembre de 1971, però que no va reeixir. L'exhumació dels materials dispersos en el fons arxivístic de l'escriptor ha permès localitzar versions completes dels següents relats d'ambientació deltaica d'aquest projecte: «Linares», «Felita», «Segadores y golondrinas» i «El vell merendero», l'única que es conserva també en català i que va veure la llum.

Índex del segon projecte de *Narracions del Delta*, original autògraf. 1 f. Manuscrit. [ACMO / Fons Sebastià Juan Arbó 380-14-2980]

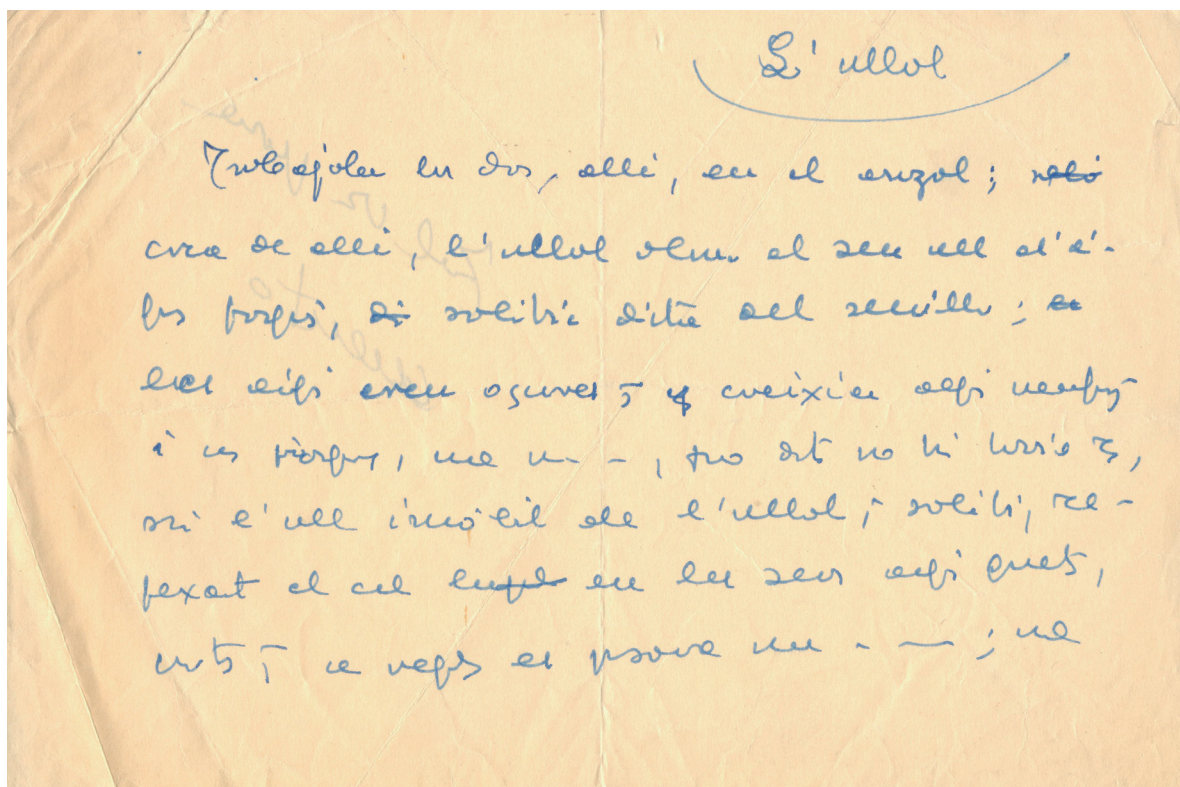
«El germà», esberrany, original autògraf parcial.
2 ff. Manuscrit. [ACMO / Fons SJA 380-14-3003]

De manera ben significativa, els nous relats s'endinsen sense excepció en la testimonialitat. El narrador és ara, amb més o menys intensitat, un espectador, i de vegades, partícip indirecte de l'acció, en una tècnica que només es rastreja a *Narracions del Delta* (1965) a «El meu cosí Quico». El grau de proximitat que això li confereix a la prosa ens implica en l'evocació de situacions que no deixen de reflectir les devastadores conseqüències de les grans problemàtiques socials de l'època sobre les classes humils del Delta, i en tota la seva cruada: des dels conflictes bèl·lics de principis de segle xx, fins a situacions d'explotació laboral i maltractament infantil extremes.

Conservem vestigis i testimonis complets d'altres narracions, així com diversos títols en índexs de les etapes de gestació que certifiquen la naturalesa truncada de l'empresa. Per al primer conjunt de contes, als ja mencionats cal sumar els següents, presents en llistats, i en menor nombre, també conservats en testimonis de distinta naturalesa: «La viejecita» —també com «La abuela»—, «La marcha del soldado», «El torerillo», «El germà», «El Gavià», «Un grito el

la noche (el esposo)», «La... (filla del barber)» i «Joaquín». El més desenvolupat, per bé que incomplet i en un únic esberrany, és «La marcha del soldado», que explica la funesta partença des d'una estació de tren d'un grup de joves de la Lleua del Biberó al front. En un moment donat, els nois, per consolar-se, entonen un cant, en una mena de clímax que precedeix un avenir «sombrió, lleno de amenazas, de muertes, de gemidos, de disparos, de persecuciones, en la lucha peor que puede darse entre los hombres: la lucha en la propia tierra, el combate entre hermanos: iban a una lucha sin sentido; a una lucha sin entusiasmo y sin gloria; y todos se sentían angustiados».

Quant al segon conjunt, amb «El senyor Vargués», «Nochebuena en la ciudad» i «Tom», amb variants en els títols, hi figuren també «Muerte del torero», «El túnel» —probablement, un títol alternatiu d'«El ingeniero»—, «El navegante», «El capitán C.» —probablement, «El capità Cantarell», conservada en notes—, i dues narracions de títol il·legible. En tots els casos, tot sembla indicar que cap de les narracions s'hauria extret directament del procés creatiu d'una novel·la major, com sí succeïa amb *Narracions del Delta* (1965).

«L'ullal», esborrany parcial, original autògraf. 1 f. Manuscrit. [ACMO / Fons Sebastià Juan Arbó 380-14-258]

No és possible entroncar directament les traces manuscrites recuperades d'altres projectes de narració amb cap dels anteriors projectes. Juntament amb múltiples esborranys i notes de contes sense identificar, hi ha títols de contes preservats en notes o en brevíssims esborranys, com «Conte del llebrós», «Cuento infantil», «Francisca Sánchez», «L'ullal», «La última ilusió», «El hombre de la buardilla [sic]» o «Cuento perro». Amb «El regreso del soldado», que es preserva en dos testimonis diferents, s'estableix un paral·lel, encara que nominal, amb «La marcha del soldado».

Alguns esbossos de contes abandonats, en canvi, beuen directament de la tradició. En són força simptomàtics els casos de «La cigarra y la hormiga» i els esborranys d'una narració breu en què és explícita la influència de «La leyenda de la serpiente Sancha», publicada a *Cañas y barro* (1902) per Vicente Blasco Ibáñez. Altres contes són provatures de joventut sense titular amb un component humorístic incipient que gairebé no troba continuació en altres obres de l'escriptor. Es conserva fins i tot un fragment d'una edició de la novel·la *L'espera* (1967) en espanyol fotocopiada i amb supressions a mà amb la indicació que havia d'esdevenir un conte.